

מורה לה, להכלל בקדשים ונפסם כך הוא דקדוש וזיקתו הדם אינו משום קרבן ערין, וכן אם נטמאו הכהנים קודם וזיקתו חייבים להביא פסח שני, ולחלוק וזיקתו אין חייבים בפסח שני, ואין צורך להאריך, וכן נראה בלשון הר"מ כאן ה"ו שכתב בגון שנחמל או שיער השם. ועיין פ"ג מפסולי המוקדשין ה"ד

א"כ אם בפסח ראשון התרו משום פסוק ועלם לא יעברו ודאי אינו חייב, כי הוא סובר שחלוקה זו כי זה הוא בפסח שני ואפשר דגזירה הכתוב דוקא שם ואין זו המראה, וכן בפסח שני אם התרו בו משום לאו אחר דלא משכרו ג"כ לא הוא המראה, דפסוק זה הוא בפסח ראשון והוא ליה כליטו מתכין בו משום לאו אחר, ואין להחיות בו בכל פסח משום לאו הנכתב בעצירה זו, ועכ"פ לא מלאו אחר דכולי עלמא מודים דלא הוא המראה, ומוכח דין זה כמה פעמים בחציוני וז"ל, א"כ נפק"מ גדולה היא ומזה להגיה בפסח הר"מ.

מצוה יז

שלא יאכל ערל מן הפסח

(א) שלא יאכל הערל מן הפסח, שנאמר [שמות

יז. בא. לאו ט. רש"י לאוין קכ"ז. הלכות קרבו פסח פ"ט ה"ב. סמ"ג לאוין שניה.

יז] וכו' אי מסופק בזה, דודאי בפסח ראשון אם מתירים בו משום קרל פסח שני אין זו המראה, אבל בפסח שני אם מתירים בו מפסוק דלא משכרו בו אפשר דמהי, לפי המצוה בפסחים פ"ה ע"א וז"ל ע"פ שהפסוק ועלם לא יעברו בו בפסח שני הוא מיותר דכתיב [שם] ככל פוקת הפסח וגו' ממילא משמע דחייב על שצירע ועלם בפסח שני, אך הקרא מרבה חזרה דבר עיין בגמרא, א"כ אי לא היה כתיב קרל, א"כ אף דכתיב עוד קרל מפורש בפסח שני מ"מ עיקר דליכא חלל האי קרל, אבל הוא ג"כ בכלל הלאו הראשון, א"כ אפשר דמהי שנכתב בשביל חזרה דבר, אבל הוא ג"כ בכלל הלאו הראשון, א"כ אפשר דמהי המראה משום לאו הראשון, ומשום דכתיב עוד קרל לא גרע. ומ"מ אפשר כיון דכתיב הקרא פסח דכתיב זה שנאמר בפסוק, יא מכלל הלאו הראשון לגמרי, אף שנזכר המקרא לכתבו לדברים אחרים מ"מ יא מכלל הלאו הראשון, א"כ לא מהני המראה מהלאו בפסח ראשון, וז"ל. ונראה, כיון דמוני המלות משכוס לשני לאוין היו כל אחד בפני עצמו, וא"כ לא מהני המראה בפסח שני רק משום מקרא הכתוב בו, ומ"מ ז"ל.

[יב] ואם שני אנשים שצרו ענם, אם שניהם יכולים או שניהם אינם יכולים או אחד יכול ואחד אינו יכול, כבר עוררנו לעיל בלאו דהואלה [מצוה ט"ו אות ט'] ומשם תלמד ללאו, וכן בכל הלאוין שעושין שני אנשים עיין לעיל ואין צורך לכפול.

[יג] ואם ג"כ להטעות לקטן לשבור ענם, ככלל המורה דאסור להאכילם בידים דבר חיטוי, כמו שכתבנו לעיל [מצוה י"ג אות ט']. ואפילו אם הקטן אין לו לאכול רק המום שכתוב העלם, א"כ הוא לא מזהם פועל, ועיין פוס' פסחים פ"ח ע"א ד"ה שם, כתבו דמשום חיתון מותר להאכיל דבר חיטוי בידים, כבר כתבנו דדוקא כהנה"ג גזירה שם דהעצירה היא מחמת הקטנות א"כ מתנחין אותו וכשיגדיל חיעשה המלוא ולא פהיה עצירה, אבל בעצירה שאין הקטנות גורם א"כ למה לי לתקן כדי שירגיל בגדלותו, ובאמת בגדלותו אסור לעשות לשבור ענם בשביל אכילת פסח, א"כ גם בקטן לא שייך חיתון, עיין במלוא ז' [אות כ'] כתבנו זה, והוא ברור בעיני.

מצוה יז, שלא יאכל ערל מן הפסח

(א) [א] שלא יאכל וכו'. דינים אלו עיין פסחים (ט"ז ע"א), ויבאנו פרק הערל (ע"פ ע"א - ע"ד ע"א), ור"מ פ"ט מקרבן פסח הל' ט' ועל מלוא ב' [אות ד', ה', ו'], ולקמן מצוה רפ"ב, ומשם תלמד ללאו והם נשט ראשונה, אך אכתוב קצת בקיצור ומסודרים בענין. הנה הרב המהדר כח דלאו זה הוא ג"כ בערל שמתו אחיו מחמת מילה, וכן הר"מ כאן ה"ט ובפ"ו מתרומות ה"י לענין ערל עצמו פסח וכח דערל אסור לאכול, נראה דבכל ענין אף שמתו אחיו מחמת מילה ואין צורך לומר, והוא הדין כל היכי דאכיל סתם למו, מ"מ עובר בלאו הן בפסח הן בחרומה, והיא שיעט רש"י יבמות ר"ט פרק הערל ע"פ ע"א, והפוס' שם הפסחים ע"א, ועיין וזכרנו ט"ו ע"ב [ברש"י ד"ה ערל] וכו' ע"ב ופוס' שם ד"ה ערל, ומצינו ד' ע"ב ד"ה דמרב, וגם הרש"י בחידושי ליבמות שם הפסחים לזה. אבל הפוס' וזכרנו וזכרנו ה"ל מביאים דעת ר"מ דדוקא אי הוא מסייר למו, אבל במתו אחיו מחמת מילה דאין ראוי למו, או בנשים עיין שאלו ראוי למו מחמת פסחה, ראוי לאכול פסח וחרומה ואין לו דין ערל, ע"ש. ושם [מצוה רפ"ב אות ט'] כתבנו דאף לדעת ר"מ דוקא אם לא יא לאעשה הראשון למו, כגון שמתו אחיו מחמת מילה או פלה קודם יום שמיני, אבל אם היה שעה שראוי למו ואחרי זה פלה, ודאי גם ר"מ מודה דאין אכילא, והבאנו ראיה לזה, דאי לאו הכי א"כ כל סכן ערל ואכל תרומה בלילה לדעת ר"מ, כי בלילה אינו זמן למו, ולדמיון

ערל מחמת אונס

1

(טו) וכ"כ רבינו בהגהותיו לר"מ כאן.
(א) וכ"כ בשערי"ם כאן ה"ט. לענין מילת זכריו ועבריו.

דמטו ליה, או מצד יום כיון דחזי לאכילה באורפא, אפילו לרבי חיי, ומכל שכן לרבנן דהוי ליה כשר.

ולכאורה אי מסופק אם שבר ענם אחר שצירע קודם וזיקתו, דודאי אם מרק הדם אחר כך חייב על הלאו דצירע ענם דהוא ליה כשר וגם ראוי לאכילה, אך אם אחר כך נשפך הדם או מרק בשני השם או בשני זמן ומקום באופן דנפסל הפסח אחר כך, אם חייב משום שצירע ענם מה שצירע קודם שנפסל, דאז היה כשר וגם ראוי לאכילה שצירע הדם כהגון, וגם נראה מזה המכנה דאין חייב, כיון דעיקר קרבן הוא צירקה וכל שנפסל צירקה לא הוי קרבן כלל, ואגבא מלפא למפרע דלא היה קרבן כלל ואינו חייב על שצירע ענם שצירע קודם לזה, אך אם מרק כהגון, כיון דבאמת הקרבן כשר, ובשעה שצירע היה ג"כ כשר וראוי לאכילה שצירע הדם כהגון, כמו שנאמר נכשר הקרבן, דודאי חייב וכל יקשה ק"י היטך חייב קודם הצירקה על שצירע ענם דהיינו לה המראה פסח דלמא לא ירק הדם כהלכתו וכלל מרק הדם כהלכתו אינו עובר, זה אינו, דודאי מוקמינן אמוקמינן דצירק הדם כהגון, ועדף מזה שכתבו פוס' גיטין ל"ג ע"א ד"ה ואפקעינהו, לענין מר דלא היה המראה פסח דאמוקמינן אמוקמינן דלא יאכל על מידתו, ומכל שכן דמלוא לעשות הקרבן כהלכתו ולא לפסול, ועובר בלאו אם פוסל הקרבן עיין ר"מ פ"ט מפסולי המוקדשין ה"א, א"כ לא הוא המראה פסח, ובפרט לפי מה דפסקין דהמראה פסח שמה המראה עיין ר"מ פ"ט מפסולי המוקדשין ה"ד וכו' ששע"ט פ"ד ה"י, פ"ה ה"י, והדברים עתיקים אין כאן מקומם.

ונראה ג"כ, לפי מה שמבאר בזוה"ק כ"ו ע"א ור"מ פ"ט מפסולי המוקדשין ה"ט, דאם נעשה מום בנהמה אחר הצירקה קודם קבלה נפסל הוצה דהיו כעל מום קודם שצירע, א"כ פשוט דאם נעשה בעל מום קודם הקבלה הוי ליה נפסל קודם וזיקתו ואין בו אחר כך משום שצירע ענם, דלא היה לו שעת הכושר, ואין מסופק דכל זה אפשר בטענה גזירה שכתבנו, [אבל] אם לא לאחר שצירע קודם קבלה שבר הוא ענם במוטע דנעשה בעל מום כגון שהוא כמו שמבאר שם, אפשר לומר כיון דבאמת היה שבר הכנה, ובאמת אם (לא) נפסל אז לא מרק לא היה כשר לעולם ואגבא מלפא למפרע, אבל כאן דע"י מעשיו ששבר העלם נפסל ג"כ הוצה ואינו ראוי לצירקה, אפשר לומר דחייב על הלאו דהוא שבר בפסח כשר וע"י מעשיו לא מרק הדם ואינו דומה לנפסל קודם וזיקתו, או דלמא מ"מ כיון דנפסל דהצירקה לא מהי אינו חייב על שצירע ענם, דדוקא בזמן כהלכתו אגבא מלפא למפרע, אבל בנפסל אפילו ע"י מעשיו הוי לה שצירע ענם בפסול שלא היה לו שעת הכושר, ודא זה נראה מסבירא דאין חייב אע"פ שפ"י מעשה של שצירע ענם נפסל, מ"מ כיון דנפסל אינו חייב ופסור על לאו זה, כן נראה לי.

[יא] וזהו דייני אלו טהגים גם בפסח שני, והוא ג"כ לאו בפני עצמו דאסור לשבור ענם בפסח שני ג"כ, והר"מ והרב המהדר מתו איתם לשני לאוין, עיין ר"מ בהקדמתו לה' קרבן פסח שמה המלוא, וגם הרב המהדר [קמן פרשם בהעלתן] [מצוה שפ"ג], ח"ל הר"מ כאן ה"א, שזכור ענם בפסח פסור הרי זה לוקה שנאמר ועלם לא משכרו בו, וכן נאמר בפסח שני ועלם לא משכרו בו וכו', כן הנוסחא בספר הר"מ שציר, ויש כאן טעם שפסור כי בפסח ראשון נפרשם בזה כחייב ועלם לא משכרו בו, ובפסח שני נפרשם בהעלתן [במדרש ט', י"ב] כתיב ועלם לא יעברו בו, והוא נפק"מ גדולה לדינא, עיין שפוטם כ' ע"ב וברש"י ד"ה ואזהרה, וד"ה אכלת, דלר"י להחיות להעובר מפסוק זה, וכוה כולי עלמא מודים אם מתירים בו מלאו אחר דאין אין זו המראה, עיין פוס' שבת ע"ג ע"ב ד"ה משום זורע, א"כ כאן דהוה שני לאוין,

בפסח שני

התראה בפסח ראשון ופסח שני

(יג) עיין לעיל מצוה ה' אות א'.
(יד) עיין להלן ריש מצוה ל"ב אות ב' ועוד.

ולחלק בין שהוא אינו ראוי כגון שהוא חולה ובין שהוא גרמא כגון בלילה, אין פסח לחלק ע"ש, ונפרט למה נשוי פלוגתא רחוקה בין רש"י לר"ם. אלא נראה דוקא בלא הגיעה עוד שעה שראוי לומר, אבל אם יאל לשעה הראויה לומר ואח"כ חלה מודה ר"ם דאסור בפסח ובתורמוה, וכן לשיטת רש"י לענין מילת זכריו ועבדיו כמו שיתבאר להלן בעזה"י.

[נאות ט']

סמסוס

[ב] והנה תומטוס מבואר בש"ס להדיא שם כיצמות ע"כ ע"א דאין אוכל בתורמוה משום פסח ערל, וכן פסק הר"ם בתרומות שם הי"א, וכן לענין קדשים כפ"י ממעשה הקרבנות ה"ט, ובדואי אין

לוקה דהוא רק פסקא, וכאן נמי אף דאין מבואר בר"ם מ"מ הוא פשוט לדעתו וסמך על מה שכתב שם. ועיין לקמן [מנחה רפ"ב אות י"א] הקשישי על בעל המאור בשבת [ג"ג ע"ב מדפי הר"ף ד"ה ואנו] דחשיבין לנולד מהול דהו מיעוטא, א"כ כיון דנולד כשהוא מהול אוכל ע"ש בש"ס יצמות, א"כ תומטוס אמאי אינו אוכל, נראה סמך מיעוטא דנולד מהול למחל נקבות והו ליה רובא דמותרים לאכול הן תרומה והן פסח, ומה שפלפלי בזה שייך לכאן ג"כ. וכן מאי דין תומטוס שבידו מבואר, דלא צ"י שם כיצמות הו ודאי ערל, והר"ם ה"ל תרומות השמיט זה, ועיין בכסף משנה ומשנה למלך שם הי"ד ולחם משנה [פ"ד מאשיות הי"א], ותלי"ם פלפלי בה [נמנחה ר"פ אות ט"ו] ע"ש דברים נפלאים בעזה"י.

2

[ג] והנה מבואר שם כיצמות וכן פסק הר"ם פ"ו מתרומות ה"י, דמשוך צריך שימול מדרכנו, ואסור לאכול בתרומה מדברי סופרים. נראה דכאן ודאי עושה הפסח, דלא העמידו דבריהם במקום כרם, עיין פסחים י"ב ע"א דערל הוא ואחל העמידו דבריהם, והרבה דברי סופרים חשיב שם דלא העמידו דבריהם, וערל מבואר שם דהיינו גוי שחל, ע"ש, ועיין ר"ם פ"ו מקרבן פסח ה"י ו' ח' דנתן טעם לזה למה העמידו דבריהם ע"ש, א"כ כאן כיון דהו רק מדרכנו ולא שייך הטעם הנ"ל, נודאי לא העמידו דבריהם במקום כרם ומקריב הפסח ואוכל, כן נראה לענ"ד פשוט.

2A

ואם נולד מהול ומשכח ערלתו, עיין טורי זהב י"ד ה"ל מילה פ"י רס"ד סק"ע נכפחם דאפשר לנריך לומר מן המורה, ועיין מה שכתבנו שם [מנחה רפ"ב אות ז'] נע"ה ושייך ג"כ לכאן, וגם הר"ם שם ה"ל תרומות הי"א סובר דנולד מהול אוכל בתרומה, וע"ש [אות ד'] שמהמי על דבריו, כיון דהר"ם עצמו פסק כפ"א ממילה ה"י דנולד מהול צריך להט"ף ממנו דם בריה, א"כ הו פסק ערלה כעושה ולמה יאכלה, וגם נכחמה ערלתו ונריך הטפת דם בריה, או שנימולו קודם זמנא בלא הטפת דם בריה, מה דינא לענין תרומה [ע"ש], והוא הדין כאן ואין צורך לכפול.

2B

[ד] ואנדרווגינז א"ס אינו מהול, להר"ם [פ"ב מאשיות הכ"ד] דהו פסק נקבה, א"כ אין לוקה, ויש סוברים דהו ודאי זכר, עיין לעיל מנחה א' [אות ד'] בהאמי השיטות בזה, א"כ לוקה אם לא ינימול.

2C

[ה] והנה לכאורה, כיון דכתיב כל ערל לא יאכל, לפי מה שפסקין [ר"ם פ"ה ממאכלות אסורות ה"ו] כ"י אזהו [פסחים כ"א ע"ב] כל מקום דכתיב לא יאכל לא תאכל וכו' אסור הנאה במשמע, א"כ אסור בהנאה, ואם קידש בחלוץ לא היה מבני המורה, חלי בפסיקו של המשנה למלך פ"ה מאשיות ה"א א"ס מקדשה, כיון דלדידה אסור בהנאה לאו קידושין יניהו, ולשיטת החוס' [ב"ק י"ב ע"ב ד"ה ומחיים] דקדשים קלים חלק הבעלים הו ממון בעלים והובא לעיל [מנחה י"א אות כ"ג], אך כאן הוא אסור בהנאה, אך לפי זה היה יכול הש"ס למצוא נפק"מ בין חוקר ור' אזהו בפסחים, דמקשה הש"ס שם כ"ג ע"ב מאי בינייהו, עיין לעיל במנחות הקדמות [מנחה י"ג אות ו', י"ד אות ב'] מה שכתבתי בזה בעזה"י.

3

[ו] והנה לענין אכילת כזית וכדי אכילת פרס ותני שיעור אסור מן המורה וחיוב על הנאה גרין, הכל כמו כל הלאה של מאכל אסור, והדינים עיין לעיל מנחה גיד הנשה [ג' אות ז' ואילן] ועוד כמה דוכתי, וגם לענין א"ס אכל שלא כדרך אכילה כשאר לאהין שנתורמו.

4

[ז] ואינן מבואר ומן הלאה, נראה דטעה תמיד הן בערב פסח והן לאחר שנתור, אסור זה לא פסק, רק בנא ומונשל מבואר להדיא בר"ם

5

כאן פ"ה ה"ד מהש"ס פסחים מ"א ע"ב, דאין חייב רק בליל ט"ו, אבל לאהין אחרים שאין מבואר נוהג תמיד, וזה פשוט.

ונראה

דהו הדין א"ס אבל ערל מהפסח קודם וריקת דמים ג"כ חייב, עיין ר"ם פ"א ממעשה הקרבנות ה"ד, דאין לנו שום מיעוט שלא יהיה חייב קודם וריקת דמים, וחייב משום שני לאהין. וזהו י"ל לישב קושיית החוס' שם בחגיגה ד' ע"ב ד"ה דמרכה, לרבי עקיבא למה ליה ערל גבי פסח, מיפוק ליה דהו מרבה ערל כטמא, ע"ש וביצמות ע"א ע"א ד"ה א"ש. ולפי מה שכתבנו לא קשה, דו הלבנה רווחת בזמנה מקומות [עיין מעילה י' ע"א] דדבר שיש לו

א. רש"י כאן.

תמירין כגון וריקת הדם אינו חייב עד שיקרבו תמירין, א"כ אי ילפינן מחמת הריבוי דערל כטמא אינו חייב קודם וריקה, אבל כיון דכחשה המורה לאו בפני עצמו א"כ חייב משום ערלה אף קודם וריקה, והוא הדין לכל הקדשים דלפינן מפסח, וע"ש נמעילה י' ע"ב דטומאה ילפינן מקרא דאין חייב קודם וריקה, ע"ש, אבל על ערלה חייב, וע"ש בר"ם פ"ח מפסולי המוקדשין ה"י י"ח וי"ט, כמד דחייב אפילו א"ס אבל אימורין בטומאה וכן פסח שלא נללה וכו', והוא מהש"ס וזכתי ל"ו ע"ב, ופשוט דלענין ערלה נמי, וס' היה הפסח דלא לחייב כיון דאין יתיר לטהורים כמו קודם וריקה, ומ"מ חייב, אבל כאן דאפילו קודם וריקה חייב מכל שכן דחייב על הדברים הללו, ועיין מנחות כ"ה ע"ב, ופשוט לענ"ד.

עוד מבואר בר"ם שם הכ"ד, דעל קדשי עכו"ם אינו חייב משום פינוג וטורא וטמא, ועיין כסף משנה נתן טעם למה פסק כרבי שמעון בזבחים מ"ה ע"א, וע"ש בש"ס דלפינן דנקדשים כחיי [ויקרא כ"ב, ב'] מקדשי בני ישראל. והנה הא דערל אסור לאכול בכל הקדשים אינו לאו בפני עצמו רק ככלל באזהרה זו דפסח, עיין ר"ם פ"י ממעשה הקרבנות ה"ט, ועיין פ"ט משנהדרין ה"ד [אות ס"ט] ובסוגיא דהערל, א"כ מיושבת נמי קושיית החוס' הנ"ל, דאי לא כתיב כל ערל רק דמרבין כטמא, לא היה חייב על קדשי עכו"ם, ומלאו זה חייב על קדשי עכו"ם ג"כ, דלא מזני חנא שיאמר דלא מחייב, וא"כ אפשר ר' עקיבא סובר ג"כ כר' שמעון דעל טומאה אינו חייב נקדשי עכו"ם, על כן צריך קרא לערל בפני עצמו לקדשים, ויחייבם על קדשי עכו"ם ג"כ.

[ח] וכן דאין ראוי לאכילה כן נמי אינו עושה פסח, ואם עשה לא יאל, דכלל בפסח שנריך שיהיה ראוי לאכילה בלא ספקון מעשה, עיין פסחים פרק חמדי נשחט ס"ב ע"א בסוגיא שם לענין ערלה, ופשוט.

[ט] וכשם שמילת עצמו מעכבתו מן הפסח, כך מילת זכריו ועבדיו מעכבתו מן העשיה ומן האכילה, כמבואר כאן בתורה המול וגו' ואי יקרב לעשותו, וכן ומלמה אותו או יאכל וגו' עיין יצמות שם ע"א ע"א דלפינן דממילה הן זכריו הן עבדיו מעכבים מן העשיה ומן האכילה, ואם שחט הפסח והו לו ערלים פסול ולא יאל, עיין ר"ם כאן פ"ה ה"ה.

ומילת זכריו ועבדיו מעכבתו כולי ענא מוריס דאין יוכל למול אינה מעכבת, כמבואר להדיא בש"ס שם, דהאין משכחם לה זכרים שלא

עיכבו העשיה ועכבו האכילה, דאי נולדו אחר העשיה בלאו הכי אינה מעכבת דערלה שלא בזמנה אינה מעכבת, אלא כגון שחללנו חמה בין עשיה לאכילה דהיינו דכלו ליה שבעה מעט לעת או דלכאיד ליה עינא ואיפסח, ויש עוד הרבה אוקימות, והר"ם כאן פ"ט ה"ט הביא ק"מ אוקימות, עכ"פ מבואר להדיא דאם אינו ראוי למול אינו מעכב העשיה וגם האכילה, והטעם מבואר שם בגמ' דכתיב המול לו והאי לאו בר מהילא, דלא כתיב כאן ערל רק דנריך למולו, וכל היכא דלאו בר מהילא אינו מעכב.

ויעייין מה שכתבנו למעלה [אות א'], דהא דאין מעכב א"ס אינו יכול למול דוקא אם לא יאל לזמן שהוא ראוי, כגון דחלה מוך שמונה ימים או שהיו אצו ואמו חבושין קודם שהיו לו שמונה ימים, אבל אם היטה לו שעה אחת שהיה ראוי למול, אף דלח"כ חלה או אחיה סיבה שאין יכול למול, נודאי מעכב. והבאנו ראיה כמו דמעכב אכילת הפסח אף דלילה וגם יו"ט ודאי אינם זמן מילה, וגם אם חל ערב פסח בשבת, לא מזניו שיהא חילוק שלא יעכבו מילת זכריו ועבדיו כיון דכשנא אינו ראוי למול. ולחלק בין א"ס אינו ראוי למול מחמת חולי דאין מעכב, אבל מחמת זמן שאין ראוי יהיה מעכב על כן מעכב בלילה, זה אין פסחא ומהיכא חייב לחלק, כיון דלשון המורה המול לו, א"כ כל מקום דאין

(ה) כבר הקשה כן במאירי יצמות ע"ב ע"א. ועיין מה שתי הרב"ז בהל' תרומות שם.
(ו) וע"ז להלן אות י"ח.
(ז) עיין בסה"מ להר"ם ל"ח קליה, דכלל קרשים בלאו דתרומה, וכ"ה בפיה"מ ריש הערל. (גהרי"ז ה"ל מאכ"א).

(ב) וכ"כ בפ"י הרב"ז בהל' תרומות שם.
(ג) בכס"מ וברב"ז כאן וכן במש"מ פ"י ממלכים ריש ה"ו. הבינו בדעת הר"ם דמותר לאכול, אמנם בסה"מ להר"ם ל"ח קליה כ' להדיא דאסור לאכול (מנח"ס).
(ד) ע"ז להלן אות י"ז.

בכדשי עכו"ם

הקרבן פסח

מילת זכריו ועבדיו

ערלותם מחמת אונס

ראוי למול מהיכל חיותי שיעב. אלא על כרחק דוקא בלא הגיע הזמן בשום פעם
א"כ אין עליו אשם, על כן לא מנעמו החזרה ואינו מעבד, אבל אם היה ראוי
פעם אחת ועבר ולא מל אותו, ודאי מעבד חמדי, אף שנשעת עשיה ואכילה אינו
ראוי, וכל האוקימתות בש"ס שם היינו כשלא היה ראוי בשום פעם אינו מעבד.
ומה דמבואר דשמו יליה שבעה ימים בין העשיה לאכילה או כגון דאחפת, היינו
בעוד יום דראוי עמה בליה קודם הערב, אבל אם אינו ראוי למול אלא בליה,
כגון ששלמו ליה בליה שבעה ימים וכדומה מהאוקימתות המבוארים, רשאי
לאכול ג"כ, כמו דנשעת עשיה היה ראוי לעשות דלא היה ראוי למול שלא היה
ברא וכו' אלא בזה, הוא הדין עמה בליה אינו ראוי למול מתחת לילה או יו"ט
א"כ לא ילא לשעת הראויה למול, א"כ אינו מעבד, ואין חילוק אם הזמן גרמא או
אינו ראוי בעצמו, והוא הדין לענין העשיה. הכלל, היה ראוי למול ביום השמיני
שעה אחת, אף אם חלה אח"כ כמה שנים, מעבדת מלעשות הפסח ומלאכו, רק
אם לא ילא בשום זמן לשעת הראויה כגון שחלה קודם שמונה ימים ונמשך, אז
בדאי אין מעבד לא האכילה ולא העשיה.

ותדע עוד, כמו לדעת ר"מ [הג"ל בזה] שסובר דערלת עצמו באונס
ג"כ אינה מעבדת לענין פסח וחזרה וקדשים, אין ספק כלל לומר
אם הכהן לא מל בזמנו או אפילו בגדלו וזאת חלה ואינו יכול למול שיהיה
רשאי לאכול בתרומה וקדשים, אלא על כרחק דוקא בזהו דלא היה ראוי
למול מעולם, אבל אם היה אחר זמן ראוי להימול, ודאי אסור אח"כ בתרומה
וקדשים, הכי נמי לשיטת רוב הפוסקים שחולקים על ר"מ בערלת עצמו, עכ"פ
במילת זכריו ועבדיו כולי עולמא מודים דבאונס אינו מעבד כמבואר להדיא בש"ס
שהנחנו, ג"כ יהיה הדין כן, דדוקא אם היה האונס ולא הגיע זמן המילה, אבל
אם שעה אחת היה ראוי למול ואחר זה היה אונס שאינו ראוי למול בודאי
מעבדת.

היוצא לנו לדינא, נראה לי ברור בעוה"י לענין מילת זכריו ועבדיו, אם אינם
ראויים למול הן מחמת גופם או מחמת הזמן שהוא לילה או שבת
יו"ט בכל ענין שאינם ראויים למול, לא קרינן בזה המול וכו' ומלתא, ואינה
מעבדת את הכהנים הן לעשיה הפסח והן לאכילה אם לא ילאו זמן הראוי למול
בשום פעם, אבל אם פעם אחת ילאו לשעת הראויה למול ואח"כ אינם יכולים
להימול, בין אם יש ריעותא בגופם או מחמת הזמן, בכל ענין מעבדים את
הכהנים בין מהעשיה ובין מהאכילה, על כן אם ראויים למול לאחר עשיה בעוד
יום, כיון ראויים למול מעבדת את האכילה, אבל אם לא הנריאו אלא בליל ט"ו
דמ"מ אינם ראויים עמה מחמת לילה או מחמת יו"ט, מותרים לאכול כיון דאינם
ראויים, מה לי מחמת גופם או מחמת זמן בכל ענין לא קרינן בזה המול ומלתא,
ובאם היה ראוי פעם אחת אף שעתה אינו ראוי מ"מ מעבדת, עיין בכוונת דבריו
נכונים ואמתים. ועיין חו"ס שם ביבמות ע"ב ע"א ד"ה משום, דבמדבר עשו
ישראל פסחים, דמילת זכרים לא היתה מעבדת כיון דלא היו יכולים למול,
כמבואר התם דלא נשנה להם רוח נפונות, רק דלא עשאוהו כתיקונו, עי"ש
ובמהרש"א.

ואם יש זכרים ועבדים שנימולו ונמשכה ערלתם בודאי אינם מפכדים, כמו
שכתבנו למעלה [אות ג'] דלא העמידו דבריהם במקום כרת. ואם
נולדו מהולים או אחרת דלרר להטיף דם בריה מחמת ספק ערלה כנושה,
ובדאי מעבדת העשיה והאכילה מחמת ספק, ולענין גרנות] כגון שנכנס לעבדות,
לרר מילה כמו גר, ואף אם נימול בגיותו, עיין במלות מילה [מלה ב' אות ג']
ולקמן מלה רפ"ב [אות ה']. ועיין ש"ס שבת קל"ה ע"א ובעל המאור ומלחמות
שם ויבמות [מ"ו ע"ב ע"ב ע"א] ואין להאריך.

ואם יש לו זכר טומטום, עיין ש"ס [שם ע"א ע"ב] ור"מ [כאן פ"ט ה"ט]
דאינו מעבד כיון דאינו יכול למול. ואם יש לו אנדרוגינוס, להר"מ
[פ"ג מלשונות הכ"ד] דפסק דספק זכר הוא, ודאי מילתו מעבדת מספק ואפשר
לומר להר"מ [מובא לעיל מלה א' אות ג'] דספיקא לחומרא רק מדרבנן, א"כ
אינו מעבד דלא העמידו דבריהם, והדברים עתיקים.

ואם נשון הר"מ כאן פ"ה ה' ה', כשם שמילת עצמו מעבדתו וכו', כך
מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו בין גדולים ובין קטנים מעבדת
אותו. והנה אצל בניו דקדק הר"מ לכתוב בניו הקטנים, נראה דוקא בניו קטנים
מעבדים אותו מפסח אבל לא בניו הגדולים, ועיין לעיל מלה ב' [אות ד']
הארכתי, ואין הזמן מפקים להאריך בזה ונמה שכתבנו לעיל, ומ"מ אכתוב
בקילור, דנראה דוקא בניו הקטנים כיון שהאב מחויב למול בניו הקטנים על כן
מעבדים אותו, דשייך הימול ולמה לא מל אותו על כן מעבד, אבל בניו הגדולים

מחוסס או
אנדרוגינוס

בניו הגדולים

7

אין מצוה על האב כמו שביארנו לעיל [שם] כיון דנחגדל נפקעה מצוה האב
מעליו, א"כ כיון דאין מצוה עליו הו' ליה כאלו אחר ולא שייך לומר דיעבד אותו,
על כן דוקא בניו הקטנים, עיין מה שהארכנו לעיל.

והנה עבדים בין גדולים בין קטנים מצוה עשה על הרב למולם, הן ילידי בית
שנולדו אצלו והן מקנת כסף, עיין ר"מ פ"א ממילה ה"ג, על כן הם
מעבדים העשיה. ועיין יבמות מ"ח ד"ש עבדים שמחויבים למולם, ואם התנה
שלא למול עי"ש דאין לרר. ועיין שם רש"י וחו"ס' והר"ש אם יכול למול העבד
בעל כרחו, ועיין ר"מ פ"א ממילה ה"ו ופ"ד מאיסורי ביאה ה"ט וז"ל סי'
רס"ו [פס"ד ד' וה']. והדינים עמוקים. הכלל נראה לי, כל היכא דמצוה על הרב
למול לכל מר דלית ליה מעבדת אותו מעשיה ומאכילה, וכל היכא דאינו מחויב,
כגון שהתנה או פסקא למילתיה עי"ש ברש"י ובחוס', כיון דאין המצוה עליו
למול מעבד, דהאדון ג"כ כמו זר נחשב ולמה יעבד אותו.

והנה לדעת הר"מ שם [ועיין במגיד משנה] דסובר דאינו יכול למול
ולהטיל עבד בעל כרחו, על כרחק כ"ל כרבנן שם, ועבד איש כדשמואל
דמפקיר עבדו אין לרר גט שחרור, ובאמת הר"מ סובר פ"ח מעבדים ה"ג
דמפקיר עבדו לרר גט שחרור, עיין שם שלמה [יבמות פ"ד סי' י'] עמד
בזה, ולהאריך בענינים אלו לרר קונטרס מיוחד ואין כאן מקומו.

[יב] ע"ד מבואר בר"מ כאן פ"ה ה' ה' דעבדית אמהותיו לשם עבדות
מעבדתו ודבר זה מפי הקבלה שהטענה לשפחות כמילה לעבדים,
ועיין ראש"ד ובהג"ה שם, והוא מהתוספתא פסחים פ"ח ה"ו. ומבואר
בדבריו, דגבי עבדים כתב דמילה מעבדת וגבי השפחות כתב שהטענה מעבדת,
ידוע ביבמות [מ"ו ע"א, מ"ח ע"ב] ובר"מ [פ"ג מאיסורי ביאה ה"א] ובה' ה'
עבדים [יו"ד סי' רס"ו], דעבד הוא בכלל גר דאינו נכנס לכלל עבדות רק במילה
ועבדית שיהיה מתחייב במצוות כעבד, ועיין יו"ד סי' קכ"ד [פס"ד ב' ד']. מ"מ
אין הטענה מעבדת גבי עבדים אע"פ שלא נכנס עדיין לכלל ישראל, ואע"פ
דמצוה עליו להטבילו לעבדות מ"מ אינו מעבד, דלא מצינו בתורה דמצוה עליו
להטבילו, עי"ש בחוס' יבמות מ"ח ע"ב ד"ה אין, דעבד ערל אסור לקיימו
מטעם דהקצ"ה אחר לאברהם המול ימול וגו', אך טבילה לא מצינו, א"כ לפי
זה למה חשבו הטבילה של שפחות, על כרחק לרר לומר דגזירת הכתוב היא,
כמבואר בר"מ ודבר זה מהקבלה שטבילה לשפחות הו' כמילה לעבדים, והיינו
כמו מילה לעבדים שמוטל על האדון למול כן הוא טבילה לשפחות אע"פ דאין
מוטל על האדון, וטבילה לעבדים אינה מעבדת דאינו מבואר שחשבו, רק טבילה
לשפחות היא גזירת הכתוב. אבל אפילו מילה כל היכא שאינה מוטלת על האדון
נראה דאינה מעבדת, דכמו זר נחשב. וכן כתב הר"מ אחר כך בה' ו' אבל
קטן אין מילת עבדיו ולא טבילה שפחותיו מעבדיו, נקט גבי עבדים מילה וגבי
שפחות טבילה, נראה דגבי עבדים הטבילה אינה מעבדת, ועל כרחק לרר לומר
שנשפחות היא גזירת הכתוב.

[יג] ונהנה אינו מבואר בר"מ אם אשה שיש לה זכרים ועבדים שאינם נימולין
אם מעבדתה מעשיה ואכילה. והר"מ כתב בסמוך שם, קטן וכו'
אין מילת עבדיו מעבדת שנאמר עבד איש, ועיין כסף משנה דהר"מ גורם
במילתא [בא פרשה ט"ו] עבד איש להוליא עבד אשה וקטן, ובאמת בר"מ אינו
מבואר הדין דעבד אשה, ועיין משנה למלך דלדברא מבואר בש"ס יבמות מ"ח
ע"א עבד איש ולא עבד אשה בחמיהה, מבואר דנאשה מעבדת עי"ש. ועיין
לעיל מלה ב' [אות ו'] ככתבתי, דאשה אף שאינה מצוה למול בנה, דמבואר
להדיא בש"ס קידושין כ"ט ע"א דכתבי [בראשית כ"א, ד'] אותו ולא אותה,
מ"מ במילת עבדיה חייבת דאוחו גבי כחי. א"כ נראה דמילת בניה הזכרים
ודאי אין מעבדת אותה כיון דאין מוטל עליה, אבל מילת עבדים וטבילה שפחות
דיון דמילת עבדיה מוטל עליה, ג"כ מעבדת אותה. ואפשר הר"מ מודה לזה
מדלא כתב דעבד אשה אינו מעבדת, ובפרט כיון דנגמ' דידן משמע כן, ע"כ
מעבדת, אך מילת בניה הזכרים בודאי אין מוטל עליה, נראה דאינם מעבדים
אותה כמו שביארנו כל שאינו מוטל למה יעבדו.

והנה ביבמות שם ע"א ע"ב יש אוקימתות כגון שהיו אביו ואמו חנושים
בבית האסורין, ופירש רש"י דמצוה מילה מוטלת עליהם, ועי"ש
במהרש"א תמה על רש"י הא מבואר בש"ס קידושין שם להדיא דאין אשה
מזהרת למול בנה דאוחו כחי, ומיירך דמ"מ מעבדת אף שאינו מוטל עליה, כמו
דמבואר עבד איש ולא עבד אשה, עי"ש. ולפי מה שכתבנו אין ראיה, דאפשר
באמת מזהרת על העבדים אבל על הבנים אין ספק כלל, אך ברש"י משמע כן,
אבל דעת הר"מ נראה לי כמו שכתבנו דכל היכא דאין מצוה עליו אינו מעבד,

עבדיו שאינו
חייב למולם

שפחותיו
שלא נכדו

זכרים ועבדים
של אשה

ישראל כמבואר בר"מ פ"ד מאיסורי ביאה [ה"ט]. — ועיין בתרגום יונתן בן עזיאל על
הפסוק ומלתא אותו, וחוזור יתיה ותטבילניה בכך ייכול ביה. (פרס יוסף).
(א) וע"ע להלן אות כ"ד.

(ח) וע"ע להלן אות ט"ו.
(ט) כמבואר באות הקדמת.
(י) בהגהות רבינו על הר"מ כאן כתב, דגם טבילת עבדים אע"פ שמלו ולא טבלו עדיין
מעבדת, וצ"ל טבילת האמהות או טבילת העבדים, וכל זמן שלא טבל אינו נכנס לכלל

ומה שמבואר כגון שהיו אכזי ואמו חנושים אין קושיא, דאפשר שיגרת לישנא הילכין, אבל באמת עיקר הטיבו רק מי שמלווה עליו, ועיין מה שכתבנו לעיל מזה צ"ש.

עבדים של סו

יד] ומבואר עוד נ"מ הנ"ל, דקטן אין מילת עבדיו מעכבתו מלהימנות על הפסח, כמו שהבאנו לעיל [באות הקודמת] בשם הכסף משנה שהוא מהמכילתא. ונראה דאי לאו קרא היתה מעכבתו, אף דקטן אין מחסר על מילת עבדיו דלאו בן מלוות הוא, מ"מ נראה דבאמת קטן בן מלוות, רק דלא שייך לומר דהמורה הזהירה אותו דלאו בן דעת הוא, אבל באמת חייב במלוות, והא ראייה דאסור להאכיל לתרש שוטה וקטן איסור בידים, וגם יש דעה בגמ' [יבמות קי"ד ע"א] דקטן אוכל נבלות בית דין מלווים להפרישו, א"כ כמו דגדול מילת עבדיו מעכבתו שאסור לאכול, הוא הדין קטן מילת עבדיו מעכבתו דגדול אסור להאכילו, אף התורה גילתה להדיא עבד איש ולא עבד קטן, א"כ מותר להאכילו ומותר בעשיית הפסח, כן נראה פשוט. ולפי זה תרש ושוטה שהם בכלל איש, עיין במשנה תרומות פ"א מ"א דתירש ושוטה לא נתמעטו מחיבת איש, עי"ש ברע"ב, א"כ אם יש להם עבדים ערלים אסור להאכילם בידים כמו כל איסור שאסור להאכיל לתרש ושוטה, כן נראה לענ"ד פשוט.

ואביא לך עוד ראיות, דלדעת ר"ת דגם ערלת עמנו אינה מעכבת באונם עיין לעיל [אות א'], א"כ יהיה קטן ערל מותר לאכול בתרומה וקדשים דאינו מלווה למוט עמנו, כמו מי שמחו אחיו דאינו מלווה על המילה ומותר לאכול, הכי נמי קטן, ובאמת בגמ' יבמות ע"א ע"א מבואר להדיא, דעד כאן לא קמיבעיא בש"ס קטן ערל מהו לסוקו, היינו קודם שמונת ימים דהוי דאי ערלה שלא בזמנה, אבל לאחר שמונת ימים ודאי אסור להאכילו כמו כל איסורי מורה, עיין משנה למלך ה' מאכלות אסורות [פ"ו הכ"ז], אלא על כרחך דקטן לכל עניני מורה הוא כגדול לענין שאסור אסור להאכילו, רק הוא בעצמו כיון דהוא קטן לא שייך אלא אזהרת התורה. א"כ הכא נמי אי לאו קרא ודאי היה אסור להאכילו, וגם אם היה עושה היה פסול כמו גדול, ואם נתגדל קודם פסח שני והיו לו עבדים היה מחייב בפסח שני, אבל עתה שהמורה פטרה אותו להדיא, הוי ליה כמו כל קטן דאם עשה פסח ראשון אינו צריך לעשות פסח שני אם נתגדל ביחסי, עיין ר"מ כאן פ"ה ה"ו ובמה שכתבנו לעיל מזה אכילת הפסח [מצוה ו' אות ה']. ואם נאמר שה לביית אבות [לאו] דאורייתא ודאי ינחא, דאי לאו קרא היה נמנה מן התורה, ואם היו לו עבדים ערלים לא היה נמנה, כגדול, וגילתה התורה דאין מעכב אלו. אבל אם נאמר שה לביית אבות [לאו] דאורייתא, א"כ מן התורה אין נמנה קטן על פסח כלל. אך באמת כתבו חוס' פסחים פ"ח ע"א ד"ה שה, דמותר להאכיל לקטן, וגם הר"ן נדרים ל"ו ע"א ד"ה א"ר, כתב דלא שייך אלו אלו שלא למונו, והבאנו דבריהם לעיל [מצוה ה' אות ד', ומזה ו' אות ה']. א"כ אי לאו קרא אם היו לו עבדים ערלים לא שייך סברת החוס' והר"ן, כדאי לא היה רשאי לאכול, אבל עתה רשאי לאכול, ואין צורך לכפול עיין לעיל.

ביום ועבדים של חורש ושוטה

יד] ופ"י מה שכתבנו, תרש ושוטה דלא נתמעטו מאיש, א"כ אם יש להם ערלים הן בניס הן עבדים, כי בהם שייך בניס ג"כ, רק בקטן לא שייך בניס דקטן אינו מוליד, אסור להאכילם בפסח, דמילת זכריהם ועבדיהם מעכבתם כיון דאין לנו מיעוט על זה, א"כ אסור לגדול להאכילם, אע"פ שאינם מזהירים על מילת זכרים ועבדים, מ"מ באמת מלווים הם רק דלא שייך אזהרה אבל אסור להאכילם כמו שכתבנו, והדברים אמיתיים בע"ה. [וע"ע להלן אות כ"].

מדת עבד בעל כרחו

טז] והנה הבאנו לעיל [אות י"א] סוגיא דיבמות מ"מ ע"א, דאמרין התם, רבי שמעון בן אלעזר סובר עבד איש אחי לאורוי דעבד מלין אותו בעל כרחו, ולרבנן דסברי דאין מלין אותו בעל כרחו דרשו להאי עבד איש כשמואל דמפקיר עבדו יא לאמירת ואין צריך גט שחרור. ושיטת רבי"ו והרא"ש אי מלין בעל כרחו לעבדות ע"ש בסוגיא. ובחוס' ד"ה אלא, הקשו לרבי יהושע בן לוי דסובר בניטין ל"ט ע"ב דמפקיר עבדו צריך גט שחרור, על כרחך סובר דעבד איש היינו דמלין בעל כרחו, והאין סובר רבי יהושע דמגלגלין עמו ימהלנו בעל כרחו, עיין שם בסוגיא. עכ"פ מוכח בסוגיא זו דמאן דסובר צריך גט שחרור על כרחך האין עבד איש לדרשא אחריית קאמי.

וראיתי בחידושי רשב"א גיטין ל"ח ע"א ד"ה המפקיר, ורמז לזה המגיה במשנה למלך פ"ה מקרבן פסח ה"ו, כתב שם דשמואל סובר דמעבד איש נפקא לן דאין צריך גט שחרור, ורבי יוחנן ורב דסברי דצריך גט שחרור, דילפינן מאשה, והאי עבד איש מוקמינן לענין פסח דעבד שיש רשות רבו עליו מילתו מעכבתו, אבל אם אין רשות רבו עליו אין מעכבתו מלאכול הפסח אף דצריך גט שחרור, דהא גבי אכילת פסחים דרשינן זה, ומציא ירושלמי [גיטין פ"ד ה"ד], ופירש שם בירושלמי בשעה שהוא עובד את רבו מעכבו מפסח, ובשעה שאינו עובד את רבו אינו מעכב מלאכול הפסח, עי"ש. ותמיהא לי דאין

מציא הירושלמי והוא סותר לש"ס דילן, דלמה ליה לגמ' דידן לומר דרבנן דסברי דאי אחא מל בעל כרחו מוקמינן לכדשמואל שלא כהלכתא, דהא הלכתא כרב וכרבי יוחנן דצריך גט שחרור, ינחא דהפסוק צריך דמפקיר עבדו כיון שאין רשות אדון עליו [אין] מעכבו מפסח, ולמה ליה לדחוק כשמואל שלא כהלכתא דאין צריך גט שחרור. וגם בחוס' שהקשו לרבי יהושע בן לוי דסובר צריך גט שחרור על כרחך סובר דעבד איש דמל אותו בעל כרחו, ועיין דבריהם, מבואר ג"כ להדיא דמאן דאינו סובר כשמואל לא דרש הא דרש לפסח דאינו מעכב אותו אע"פ שצריך גט שחרור, גם עיין בסוגיא ותראה. א"כ הירושלמי סותר גמרא דידן, ולגמרא דידן מבואר דאם צריך גט שחרור הרי הוא עבד איש ומעכב את האדון, על כרחך צריך לדרשא דרבי שמעון בן אלעזר דסבירא ליה דמלין אותו בעל כרחו.

ורבה פסקי הלכות בעלמם סותרים זה את זה, דבאמת הלכה כרבנן נגד רבי שמעון בן אלעזר דיחיד ורבים הלכה כרבים, ורבנן דרשו עבד איש להא דשמואל דאין צריך גט שחרור, ובאמת הלכתא כרב ורבי יוחנן בניטין ל"ט ע"א דצריך גט שחרור, ועיין ר"מ פ"ח מעבדים ה"ג פסק ג"כ דצריך גט שחרור, ועיין פ"ד מאיסורי ביאה ה"ט, ופ"ח ממלכים [ה"ו] לענין יפת תואר, ועיין רא"ש [יבמות שם] ויו"ד ה' עבדים [פ"י רס"ו ס"ד], א"כ סתרי אהדדי. **ורבה** לענ"ד, דהר"מ סובר כהמכילתא [הנ"ל אות י"ג] (והירושלמי) דעבד איש להוציא קטן כמו שפסק כאן פ"ה ה"ו, או כדעת הירושלמי הנ"ל דאף דצריך גט שחרור אינו מעכב למעשה הפסח, על כן אף דפסק כרבנן מ"מ אין צריך לפסוק כשמואל אלא כמו הירושלמי או המכילתא, והר"מ פוסק כהמכילתא, א"כ אין מוכח כשמואל, דהפסוק צריך ליה. אך לכאורה קשה איך דוחה ש"ס שלנו מפני המכילתא. ונראה דהיה קשה לר"מ קושיית החוס' הנ"ל, דרבי יהושע בן לוי בעצמו סבירא ליה כרבנן דאינו יכול למולו בעל כרחו ומ"מ סובר דצריך גט שחרור, ולא ינחא ליה במירוק החוס' דהוא רק דרבנן, על כן סובר דבאמת רבא הוא דסבירא ליה הכי דלרבנן דרבי הפסוק לדן דשמואל, אבל רבי יהושע בן לוי סובר דהקרא הוא למעוטי עבד קטן כהמכילתא, או כהירושלמי, והר"מ סובר כהמכילתא, ודין דירושלמי לא הויא ויבואר בע"ה בסמוך [באות הבאה], וכיון דרבי יהושע בן לוי בגמרא ודאי סובר כדרשא דמכילתא או כהירושלמי על כן אין הלכה כרבא, אף אם נאמר הלכה ככתבאי מאבדי ורבא והם ג"כ בכלל, עיין מצוה הקודמת [אות ד'] עוררנו בזה, מ"מ אין כח לכתבאי לחלוק על הכרייתא דמכילתא ועל הירושלמי, ובפרט גם לש"ס דילן דודאי הלכה כרבנן וגם הלכה כרב ורבי יוחנן נגד שמואל, על כרחך האין קרא להוציא דרשה או כהמכילתא או כהירושלמי, על כן פסק הר"מ כרבנן וכרב ורבי יוחנן, והדרשא מוקי כמו שמבואר במכילתא.

עבד שמעובד גט שחרור

טז] ורבה צריך לי עיין בדיון זה אם מעובד גט שחרור, כגון הפקירו או חליו עבד וחליו בן חורין דהו להו מעובדים גט שחרור, ולהירושלמי הנ"ל [באות הקודמת] אין מילתו מעכבת את האדון, אך הר"מ כאן מציא דעבד איש למעוטי עבד קטן כהמכילתא, ודין מעובד גט שחרור לא הויא כאן, וגם בה"י מילה לא הויא, ובאמת ז"ע במעובד גט שחרור אי מוטל על הכר למולו.

ובג"מ מ"ז ע"ב איבעיא, מעובד גט שחרור יש קנס לרבו וכו', דכתיב [שמות כ"א, ל"ב] יתן לאדוניו והאי לאו אדון הוא, או דלמא כיון דמעובד גט שחרור הוי ליה אדון, ולא איפשיטא, עיין ר"מ פ"ד מחובל ומזיק ה"א. ואמר זה מיבעיא המעובד גט שחרור אי אוכל בתרומה, קנין כספו אמר רחמנא [ויקרא כ"ב, י"א] והאי לאו קנין כספו הוא, או דלמא כיון דמחוסר גט שחרור הוי ליה קנין כספו, וג"כ לא איפשיטא, עיין ר"מ פ"ט מתרומות ה"ה. ובחוס' שם ד"ה מעובד, דעתם דהפקירו אוכל בתרומה והאי בעיא הוי בחליו עבד וחליו בן חורין, ועיין מהרש"א ולקמן בחיבורנו [מצוה ר"פ], ויש לפלפל ואין כאן מקומו. ודעת הר"מ שם דמעובד גט שחרור בכל אופן אינו אוכל בתרומה.

עכ"פ נהי דלא דרשינן עבד איש כהירושלמי, עכ"פ כתיב בפסוק [שמות י"ב, מ"ד] מקנת כסף, א"כ בש"ס הוא ספק אם הוי ליה מקנת כסף, א"כ מילת עבדיו שהם מעובדים גט שחרור מעכבת אותו מפסק מפסח. וגם גבי מילה כתיב [בראשית י"ז, ג'] המול וגו' ומקנת כסף, ג"כ ספק אם הוי ליה מקנת כסף וחייב למולו, או דלמא כיון שאין לו רשות בו לא הוי מקנת כסף, ולא ראיתי להר"מ שיציא דיעים אלו. וגם ז"ע בש"ס הנ"ל למה מציעא על תרומה והוא בפרשת אמור, ולא מציעא לענין מילה ולענין פסח, ולהתקפק בזה אם נקראים מקנת כסף או לא, ונפקי"מ אי מחויב למולו והא מעכבו למעשות הפסח. עכ"פ יש לומר, לשיטת הר"מ ודאי מספק חייב למולו וגם מעכב אותו מפסח, ולהחוס' דאובל בתרומה חייב הוא למולו כדאי ומעכב אותו כדאי

מפסק, אך חזיו עבד וחזיו בן חורין גם לחוס' הוא ספק, ונפק"מ אם עבד ועשה בראשון שהיו לו עבדים מעוכבים גט שחרור, אם נאמר שבודאי מעכבים א"כ נרץ לעשות פסח שני, אבל אם נאמר כהר"מ שהוא ספק ומפסק אין נרץ לעשות פסח שני, עיין ר"מ פ"ג ה"ט לענין יבלת, ויש אריות גדולה אם מפסק נרץ לעשות פסח שני, עיין להם משנה [פ"ד ה"א] ובאחרונים, ולא מנאחי מי שימעורר בדך מעוכב גט שחרור בפסח ומילה, ואין הזמן מקיים לבד ויבואר אי"ה במקום אחר.

בנו חזיו
שפחה וחזיו
בת חורין

ואם הוליד מחזיה שפחה וחזיו בת חורין, וחזיו השפחה היה שלו, א"כ הולד חזיו עבד שלו ותלך חזי בן חורין הוא בנו, עיין אבה"ע וזכריו זה כמה פעמים [עיין לעיל מצוה א' אות י"א], כשהו החזיו עבד וחזיו בן חורין הוא קטן דאז לא שייך ביטול פריה ורביה ואין כופין את רבויה, א"כ האדון מעוכב מלעשות הפסח הן מזד חלק בן חורין שהוא בנו והו מילת זכריו והן מזד חלק העבדות שמוטל עליו למולו, אך אם הוא גדול, א"כ מזד חלק הבן אינו מעוכב, עיין ר"מ כאן פ"ה הל' ה' [ולמעלה אות י"א] דדוקא בניו הקטנים מעכבים, וגם מזד חלק עבדות כיון דכופין את רבו הו ליה מעוכב גט שחרור וחזיו במה שכתבנו לעיל דהו ספק, עיין ואין לזרז להאריך.

מחזיה
עולתו
דפני
האכילה

ואם [י"ז] יש לו זכר דנמשכה ערלתו בן העשיה לאכילה, וכתבנו לעיל [אות ג'] דמשוך אינו אלא דרבנן ואינו מעכב העשיה, דלא העמידו חז"ל דבריהם בפסח חוץ משלשה דברים המבוארים בש"ס פסחים כ"ב ע"א ור"מ כאן פ"ו הל' ו' חו', ע"ש, אבל כאן דהוא לאחר העשיה, א"כ אין כאן רק מלות עשה דאכילה ואכילה פסח אינה מעכבת, א"כ הו ליה עשה גרידא, וא"כ בשב ואל תעשה עקרו חז"ל כמה פעמים, ודינו כמו תרומה וקדשים דאינו אוכל, הכא נמי, אך זה אינו, כיון דאם יש לו בשעת עשיה זכר משוך נודאי עושה הפסח ואוכל ג"כ דלא העמידו דבריהם זכר, ואם לא יאכל ממילא לא עשה כי עיקר הפסח הוא לאכילה, עיין פסחים פרק חמדי נשטח [ס"ב ע"ב] ובר"מ [כאן פ"ו ה"ח], א"כ בכהאי גוונא דיש לו זכר משוך קודם עשיה עושה ואוכל, א"כ כיון דחז"ל לא גזרו על אכילה פסח לענין משוך, לא גזרינן כלל, ולא שייך לומר דאם נעשה לאחר העשיה שלא יאכל ובקודם העשיה יאכל, על כרחך לא גזרינן בזה כלל, כן נראה לענ"ד.

מקומו

והנה [יח] אם יש לו בן העשיה להאכילה זכרים שלא נימולו דאסור לאכול הפסח, אם עבד ואכל אין לוקה, דאין לאו מבואר בתורה אלא בערלתו גופו אבל לא בערלתו זכריו, ואינו עובר רק בעשה ומלחה אותו או יאכל בו, וכן בעשיה הוא רק עשה דהיינו לאו הבא מכלל עשה.

מניית העשה
במנין המצות

והנה לא חשבה הר"מ למלות עשה בפני עצמה, עיין משנה למלך פ"א מבית הבחירה הט"ו דמלותו פריית וכללת במלות כללית ע"ש, א"כ הכא נמי זה דין מדתי עשיית הפסח או אכילתו, אך הלא חשבה דכל ערל נחשב בפני עצמו, דלא חשבה אינו בכלל עשה הכללית, ע"ש במשנה למלך. [והלכה"מ] [ולתקנתו] נלאו הכי אינו חושב לאו הבא מכלל עשה במנין, עיין ספר המלות להר"מ [שורש ו' ועוד, ובדרך מפתח ח"א ד"ה המלות השניות (הא'), וד"ה דע שהרמב"ן בהשגות], אך אפילו [להרמב"ן] [הר"מ] מודה בזה כדברי המשנה למלך והבאחי לעיל ג"כטו, ע"ש.

איסור הנאה

ואפשר לומר דעל ידי [מניעת] מילת זכריו אין הפסח אסור בהנאה למי שיש לו זכרים או עבדים ערלים, ונפק"מ לקדושין כמו שכתבנו כמה פעמים [עיין למעלה אות ה'], דדוקא היכא דכתיב לא תאכל ים במשמע איסור הנאה לר' אבהו [פסחים כ"א ע"ב], אבל כאן דכתיב בלשון עשה ומלחה אותו או יאכל, אין בכלל לאו זה איסור הנאה, ועיין חוס' פסחים כ"א ע"ב ד"ה כל מקום וכו'.

שיעורו

והנה פשוט דדוקא על כית עובר בעשה זו, אבל על פחות מכזה אינו עובר ודין חזי שיעור יש לו שאסור מן התורה. ועיין פרי מגדים י"ד פתיחה לה' שמיטה [השורש ה'ז'], ובאן ודאי צענין כית, ע"ש ותנין. והנפק"מ לענין אם אוכל כית דג"כ אין לוקה דהוא רק לאו הבא מכלל עשה דאין לוקין, וכן חזי שיעור שהוא אסור ג"כ מן התורה, כחבתי כמה פעמים בחיבורי זה [עיין לעיל מצוה ח' אות א' ומצוה י"א אות ב'] ומנאחי בן כפרי מגדים שם, דנפק"מ לענין שבויה דאינה חלה על עשה ועל חזי שיעור חלה כיון דאינו מפורש בחורה, עיין חוס' שבויות [כ"ג ע"ב ד"ה דמוקין סוגיא דכולל ובמה שכתבנו לעיל [שם], ונראה ג"כ לענין הנאה גרין ושלא בדרך אכילה שזה לכל איסורי מאכל שבתורה, ולענין כדי אכילת פרס, הכל מבואר לעיל [עיין אות ו'] ואין לזרז לכפול.

ע"ש

ע"ש

ורענן לבזבו ממונו שלא לעבור, ביארתי לעיל [מצוה ח' אות ט'] דאפשר דוקא במלות עשה לעבור בשב ואל תעשה אין נרץ לבזבו ויזחר מחומש, אבל בלאו הבא מכלל עשה לעבור בקום ועשה אפשר דדיו כלל תעשה דכל הו בן יבואו לו, עיין מה שכתבנו לעיל. גם לענין תשובה אפשר דיו תעשה, ואף אם דינו כלל תעשה מ"מ אלאו הניחך לעשה ג"כ עולה מכפרת, א"כ כאן נמי, מ"מ לענין תשובה לבד דמכפרת בעשה דאינו זו משם עד שמתחילין לו, ז"ע אם ג"כ בלאו הבא מכלל עשה הדין ג"כ כן, ואי"ה לקמן דדיני תשובה [מצוה שס"ד אות ד'] יבואר.

בזבז מחוץ
מחוסס
ואנדרוניוס

והנה [יט] כל החייבים במצוות חייבים בעשה זו, וטומטום חוץ שהוא אסור לאכול דאינו נימול ועובר מספק, הוא הדין אם היו עבדיו ערלים מעכבים אותו ועובר בעשה ודאי, דגם את האשה מעכבת מילת עבדיה כאשר הארכתה לעיל [אות י"ג]. ואנדרוניוס הנימול דמותר לפשות ולאכול, מ"מ מילת עבדיו מעכבתו, אך מילת זכריו, אי אמרינן אנדרוניוס יכול להוליד כשיטת חוס' יצומם פ"ב ע"ב ד"ה חנן, עיין לעיל מצוה א' [אות ד'], אפשר לומר דאסור בפסח רק מספק דלמא הוא אשה [כדלעיל אות ד'], ואף שהוליד מ"מ אינו יוצא מכלל אנדרוניוס לשיטת אלו, וגם אפשר אין מילת בניהם מעכבתו כיון דאינה חייבת למוול בנה, דדוקא עבדים [מעכבין] דאפשר דגם אשה מוולת למוול עבדים, עיין מה שכתבנו למעלה מצוה זו [אות י"ג] ומלות מילה [מצוה ב' אות ו'] ולעורר בנאחי.

והנה [כ] כתבנו לעיל [אות י"ד] דקטן סוגר הר"מ דמיטעה התורה בפירושו, א"כ מותר להאכילו אם יש לו עבדים ערלים, אך חרש ושוטה לא נתמעטו מהכחוב הזה, על כן הדין ככל איסורי מורה, דאין בית דין מצוים להפרישם, אך אסור להאכילם בידים אם יש להם בנים או עבדים, כן נראה לענ"ד בע"ה. ועיין מגן אברהם סי' רס"ט סק"א וסי' שמ"ג סק"ג, יש סוברים דאיסור עשה מותר להאכיל בידים, ודוקא איסור לאו אסור, אפשר לומר בלאו הבא מכלל עשה הו לאו לענין זה"ש, ויבואר לקמן בע"ה ואין כאן מקומו, ונרץ ביאור מיוחד לענ"ד לנדר וללגן.

ואם [כא] יש לו זכר או עבד טומטום אין מעכב את הנעלים כיון דאינו ראוי למוול, עיין יצומם ע"א ע"ב ור"מ כאן פ"ט ה"ט. ואם יש לו אנדרוניוס מעכב מספק שמה זכר הוא עד שימול אותו.

ואפשר [כב] לומר דגדול ערל שאלו הפסח, חוץ ממה שעובר בלא תעשה דכל ערל וכו', נוסף לזה עובר ג"כ על עשה דומלחה, כיון דמוטל על עצמו שימול לא גרע ממילת בניו ועבדיו דעובר בעשה. ודעת ר' אליעזר במכילתא [בא פרשה ט"ו], מובא בחוס' יצומם ע' ע"ב ד"ה אי (השני) וברש"י בחומש [שמות י"ב, מ"ד], דאין מילת העבד מעכבת את האדון ודריש ומלחה וכו' היינו העבד, ואע"ג דכתיב כל ערל מ"מ כתבה (החוס') [התורה] ג"כ לעבור בעשה, הוא הדין לדדן בערל עצמו עובר ג"כ על עשה נוסף על לא תעשה, ויש נפק"מ כמבואר כמה פעמים בחיבור זה.

ואם [כג] אחד קנה מחבירו עבד שאינו נימול בקנין אגב, עיין חו"מ סי' ר"ב ס"ח ובב"ק י"ב ע"א, או במשיכה דהוא ג"כ קנין דרבנן דעבד נקנה במשיכה [חו"מ קל"ו ס"א], אי מעכב את האדון מפסק, זה חזי אם ע"י דרבנן נעשה דאורייתא, עיין אבה"ע סי' כ"ח [סעי' י"ג] ולעיל בחיבורנו [מצוה ה' אות ה' ועוד], א"כ אם ימא דמן התורה הו של הקונה, א"כ מעכב את הקונה ולא את המוכר, ואם ימא דעל ידי קנין דרבנן לא נעשה שלו מן התורה, ודאי אינו מעכב את הקונה דמן התורה אינו שלו וחז"ל לא העמידו דבריהם במקום פסח, אך להמוכר, כיון דהו שלו מן התורה מעכב את המוכר, אך אפשר לומר דעכ"פ המוכר אינו יכול להשתמש בו דמדרבנן אינו שלו, עכ"פ לא הו עבד אלא כמבואר כמה פעמים בחיבור זה. דגם מעוכב גט שחרור אף דנרץ גט שחרור מ"מ לא מיקרי עבד איש, א"כ הכא נמי הו ליה כמו הפקידו. ויש עוד להאריך בזה ובמה ענינים במצוה זו, אך במצוה זו הפסקתי בין הפרקים כי עברו ימים שהיו יסורים של ביטול תורה, השי"ת יתחנני וישמחני ויגמור עלי עוד לנדר היטב ודעשה כלולה ורצונה אמן.

והנה [כד] הש"ס יצומם מ"מ ע"א מקשה עבד איש ולא עבד אשה, ולכאורה כיון דהו רק עשה כמו שכתבנו [למעלה אות י"ח], א"כ היא לה מלות עשה שהזמן גרמא, א"כ אפשר דבנאח נשים לא מייחבי במלות עשה זו. ונרץ לומר דדוקא במלות עשה שהזמן גרמא בקום ועשה נשים פטורות כללית ותפילין וכדומה, אבל בלאו הבא מכלל עשה נשים חייבות דהו שב ואל תעשה, וסבירא זו מוכרת באחרונים"י, אך אין מכאן ראיה, כיון

נשים חייב
שהזמן גרמא

פגם מצוה עשה, ע"ש. (מנח"ס).
עיין לעיל מצוה ט' אות א' ד"ה ומדברי.

די עיין אנציקל' ערך ח"ע וחב"ח (עמ' חשי"כ) מחלוקת אחרונים בזה.
טו עיין לעיל מצוה ו' אות י"ד, ד' אות י"ט.
טז עיין בתרומת הדשן סי' קכ"ה דיש לחלק בין איסור הבא מכלל עשה לבין ביטול

דנשים חייבות בעצת פסח ובאכילתו עין ש"פ [פסחים ז"א ע"ג], חה הוי
מדיני המנהג כמו שכתבנו למעלה [שם]. לא שייך לומר שפטורות, דכיון דחייבות
בעשה הכללות חייבות ג"כ בדיו המנהג, כי זה הוי מדיני המנהג על כן אין
נחשב במנין המצוות כמו שכתבנו למעלה חה פשוטא.

עשה שליח
למור

ואם היה לו זכר או עבד למול ועשה
שליח למול, אם מותר לעשות
פסח או לאכול מכה חוקה שליח עושה
שליחותו, עין עירובין פרק שלישי ל"א ע"ב אי
חוקה שליח עושה שליחותו בדאורייתא, או אם
מסרו לבית דין שימולו הם, ונבית דין כולי
עלמא מודים שאין בית דין ממעטלים, ע"ש
והדברים ארוכים ואין כאן מקומם.

וכן וְלֹאֵן זה דערל וגם העשה דמילת
זכריו ועבדיו נוהג ג"כ בפסח
שני, עין ש"פ פסחים ז"א ע"א ור"מ כאל
סוף פ"י הדברים שכן פסח ראשון לפסח שני,
אבל מצוה זו נוהגת גם בפסח שני.

ועירין שאגת אריה [פ"י ג"ג] לפלג כמנה
דברים שכתבתי לעיל, ואין ציכולתי
לעין מטעם ה"ל, והמעין צמה שכתבנו לעיל
מצוה מילה [ומנה ב'] ומנה ו' ולקמן פ' אמור
[מנה רפ"ג] ואלו השלש מצוות היו לאחדים
בדיו תלית' ימלא הערות נכונות, והשם יתברך
יגמור עלי לשנות פרק זה בהרחבה.

הפטורים
הפסח
חייבים
במצה
ומרור

11

(ב) [כז] וְכֵן הוא דאינו אוכל וכו', זה לשון הר"מ פ"ט מקרנן פסח
ה"ח, כל ערל וכו' אבל אוכל במנה ומרור, וכן מותר להאכיל
לגר חושב ושכיר, עכ"ל. דקדק בלשונו דערל חייב לאכול מצה ומרור דשראל
הוא, אבל גר חושב ושכיר דגויים הם מותר להאכילם, עין היטב חוס' יצמות
ע"א ע"א ד"ה נו, ופסחים כ"ח ע"ב חוס' ד"ה כל ערל, ודף ק"ב ע"א
חוס' ד"ה כל בן נכר, ואין כאן מקום להאריך ומראה מקום אני לך, והנה מה
שכתבנו בהפסח הוא (דמוח) [דחייב] לאכול מצה ומרור צריך אני להחלמה,
דודאי מצה נאמנת חייב, דאע"ג דאינו אוכל הפסח מ"מ מצה לא תליא בפסח,
דמצה בזמן הזה אע"ג דליכא פסח מ"מ היא דאורייתא דהלכה כרנא בפרק
ערבי פסחים ק"ב ע"א, וכן מבואר בר"מ פ"ו מחמתן ומנה ה"א שכתב דחייב
בכל מקום ובכל זמן, ולא תלה אכילה זו בקרנן פסח אלא זו מצוה בפני עצמה,
אבל מרור דמבואר שם בפרק ערבי פסחים דמרור בזמן הזה דרנבן, וכן
מבואר בר"מ שם פ"ו הי"ב ח"ג, אכילת מרור אינה מצוה מן התורה בפני
עצמה אלא תלויה היא באכילת הפסח שמצוה עשה אחת לאכול כשר הפסח על
מצה ומרורים, והיינו שהוא רק דין מצוה של פסח, וכן כתב פ"ח מקרנן פסח
ה"ב ח"ג, אבל המרור בלא פסח אינו מצוה שנאמר וכו', א"כ לפי זה כל
שאינו אוכל הפסח כגון ערל או מפני מילה זכריו ועבדיו או טמא ובדרך
רחוקה, כיון שאינו אוכל הפסח אין עליו מצוה כלל מן התורה לאכול מרורים,
והר"מ סתם וכתב אבל אוכל במנה ומרור, נראה דמרור ג"כ חייב כמו מצה,
וכן מבואר בדברייתא פסחים כ"ח ע"ב ופרק ערבי פסחים ק"ב ע"א ויצמות
פרק הערל ע"א ע"א, ולומר שהוא רק אשגרת לישנא והכוונה היא רק על מצה,
דבר זה ז"ל.

ולבאורה מסוגיא דפרק ערבי פסחים שם נראה דטמא ושהיה בדרך
רחוקה או ערל אפשר דאינו תלוי בפסח, א"כ גם במרור חייב,
רק בזמן הזה סבירא לן דמרור מדרבנן, אבל בזמן הבית אפשר אף דמי שאינו
אוכל בפסח מ"מ חייב במרור. דהנה רבא סבירא ליה דמצוה זוהי מן התורה
דכתיב [שמות י"ב, י"ח] בערב תאכלו מצוה דאהדריה קרא, ורב אחא בר יעקב
סובר דגם מצוה זוהי דרבנן, והא דאהדריה קרא צריך לטמא ושהיה בדרך
רחוקה דלכול, ורבא סבירא ליה דלא גרע מערל. א"כ חזין דרב אחא בר יעקב
דסבירא ליה דגם מצוה האידנא מדרבנן מחמת הפסוק על מצוה [במדבר ט', י"א],
ומ"מ סבירא ליה דטמא ושהיה בדרך רחוקה וערל וכן נכר חייב במנה ומרור
מפסוק זה דבו ומבערב, א"כ חזין דחילוק יש בין זמן דליכא פסח כלל דאינו חייב
במצוה לרב אחא בר יעקב ובזמן דליכא פסח סבירא ליה דמצוה מדאורייתא אף
שאינו אוכל פסח, אף דתלוי מצוה ופסח זה בזה, מ"מ דוקא בזמן דליכא פסח כלל,
אבל בזמן דליכא פסח אף שהוא אינו רשאי לאכול, חייב במנה. וכן רבא לא פליג

עליו, וסובר דקרא בערב לא צריך לזה דאפילו בלאו האי קרא
דטמא וכו' חייבים, אך בזמן הזה לא היינו יודעים על כן אהדריה
א"כ לרבא ג"כ נהי דסבירא ליה מרור בזמן הזה דרבנן, מ"מ דוק
דלא אהדריה קרא, אבל בזמן הבית ערל וכן נכר כמו דלרב אחא ב
לרבא אי לא אהדריה קרא הוי

דרנבן בזמן הזה, ומ"מ סבירא ד
בדרך רחוקה בזמן הבית היה מי
א"כ מרור נמי נהי דלא אהדריה
אין חייב בזמן הזה, אבל בזמן הבית
דבו מרור ג"כ חייב כמו מצה לרב
יעקב, וכן לרבא אי לא אהדריה ה

דרנבן דתלוי בפסח מפסוק דעל מצוה, מ
טמא וכו' חייבים מן התורה מפסוק דעל
א"כ הוי נמי לרבא דמרור לא אהדריה קרא
וכן לרב אחא בר יעקב דאין לו פסוק על מצוה
בזמן הזה ומ"מ בזמן הבית טמא וכו' חייבים,
הכל נמי. א"כ לדידן נמי נהי דהתורה
אהדריה קרא רק למנה, ולמרור לא אהדריה
והוי דרבנן, זה דוקא בזמן הזה אבל בזמן
הבית בכל ענין חייב מפסוק דבו וכו', א"כ
האמת דבזמן הבית חייבים טמא ושהיה בדרך
רחוקה אף שלא אכלו פסח, ובזמן הזה הוא
דרנבן דלא אהדריה קרא.

וְכֵן דמלשון הר"מ משמע דמרור
הוא רק דין מדיני המנהג, א"כ כל היכא דאינו חייב בפסח אינו חייב במרור,
אך מגמרא משמע דאי מצוה ג"כ דרבנן א"כ ג"כ הוי מדיני המנהג ומ"מ
חייב בזמן הבית ערל וטמא. ואפשר לומר דנאמנת לרב אחא בר יעקב דסובר
דפסוק זה אצטרף לטמא, א"כ על כרחך צריך לומר דגזירת הכתוב כך בזמן
הבית חייב ערל וטמא מפסוק דבו [ובערב], וא"כ ממילא במרור ג"כ חייב
מפסוק דבו, דמהיכי חייב לחלק בין מצוה למרור, אבל לרבא דסובר דאהדריה
קרא למנה בזמן הזה דכל אלו נלמדים מצוה, א"כ כיון דחזין דהתורה חייבה
במצוה בכל ענין ולא במרור, א"כ גם מפסוק דבו אמרינן דבו וכו' אבל במנה
אוכל, דמצוה אינה תלויה בפסח דחזין דג"כ בזמן הזה חייב, א"כ ילפינן מצוה
ג"כ רק מצוה לחוד, ומרור שם אשגרת לשון הוא, ואי לאו האי קרא לרבא א"כ
נאמנת הוי מרביתן מצוה ומרור דאין חילוק, אבל השתא מרביתן רק מצוה.
ואי דלמה ליה בערב וכו' חיוסוף ליה מצוה, דאי לאו האי קרא הוי מוקמינן
דוקא בזמן המקדש והוי אמינא דגזירת הכתוב היא, אבל השתא הוא רק
מצוה, ע"ש בסוגיא.

ג ע"כ דכאן מבואר כיון דכתיב על מצוה ומרורים א"כ בזמן שאין פסח
אין מצוה ומרור, אך רבא סבירא ליה דמצוה אהדריה קרא אבל מרור
דרנבן דלא אהדריה קרא, ועין פסחים ז"א ע"ב דפסח מצוה ומרור נראה
חובה כחאן ואילך רשות, ר' שמעון אומר אנשים חובים ונשים רשות, ופרקי
בגמ' אי ר' שמעון קאי אמצוה וכו' ליה לר' שמעון דהיינו דלא תאכל חמץ
וכו', ונשים דשנן בכל תאכל חמץ ישנן בקום אכול מצוה, וכבר רש"י דליכא
למימר דר' שמעון קאי אמרור דנשים רשות, זה אינו, כיון דכתיב על מצוה
ומרורים בהדי הדדי ואם חייבות במנה חייבות במרור, ע"ש, ונאמנת מה זה
ראיה, הא חזין כאן דכתיב על מצוה ומרורים ואהדריה קרא למנה אמרינן
דרק מצוה אבל מרור לא, א"כ גבי נשים נמי נאמנת דלא חייבה התורה
בהיקישא רק מצוה ולא מרור. ואפילו אם חייב לומר ולחלק, מ"מ האמת לר'
שמעון כן היא, כיון דסובר דפסח נשים רשות א"כ המרור ג"כ רשות, דאם
אין רשות לאכול פסח גם במרור אין חייבות כי מרור תלוי בפסח כמו
שביאננו.

וְכֵן אפשר לומר דמה דכתב הר"מ דכן נכר וערל אוכלים במנה ומרור,
היינו דרשאים לאכול, ולא קשיא ליה קושית המוס' [נה"ל] ברש
האות] וכי מצוה קדושה אית ביה, אבל נאמנת האידנא כיון דהתורה החירה
הוי ליה חיוס, אך דוקא מצוה ולא מרור כיון דאין אוכלים הפסח. ובפרט כיון
דכתיב גם חושב ושכיר ושם בודאי רק רשאים, דאינם מחויבים דהם גויים
גמורים, וע"ש בחוס'. ובכל מצוה זו לא נאמנת רק לערל כי כתבתי בפסח בלא
עין כמו שכתבתי לעיל, ואקוה שצוה"י אשנה מצוה זו לברר וללכץ הדברים.

וְכֵן וְכֵן דמלשון הר"מ דכן נכר וערל אוכלים במנה ומרור,
היינו דרשאים לאכול, ולא קשיא ליה קושית המוס' [נה"ל] ברש
האות] וכי מצוה קדושה אית ביה, אבל נאמנת האידנא כיון דהתורה החירה
הוי ליה חיוס, אך דוקא מצוה ולא מרור כיון דאין אוכלים הפסח. ובפרט כיון
דכתיב גם חושב ושכיר ושם בודאי רק רשאים, דאינם מחויבים דהם גויים
גמורים, וע"ש בחוס'. ובכל מצוה זו לא נאמנת רק לערל כי כתבתי בפסח בלא
עין כמו שכתבתי לעיל, ואקוה שצוה"י אשנה מצוה זו לברר וללכץ הדברים.

(כ) וכ"כ בתשובת הר"א בן הרמב"ם (בספר מעשה נסים סי' ר') בביאור הגמרא, דאוכל
הוא מצוה ומרור, היינו יותר ולא חיוס. ובמאורי יבמות ע"א ע"א הביא שחלקו בזה
המפרשים.

(ח) ועין עוד לעיל מצוה ב' אות ו' בארובה.
(ט) וכן כתבו בחידושי רבינו דוד. מאירי וחידושי הר"ן פסחים כ"ח ע"ב. וסיימו דמרור
אשגרת לישנא הוא בגמ'. (ועי' בחידושי ר"ד בהערה). וע"ע להלן ובהערה הבאה.

רב זכרונו

לא

יו מקדשי

ואמרו

נ (פג ב):

כלומר:

זר ואל-

יסללו.

והו."

ת רבים,

ק ממנה

ת הקדם

מטמאות

יטמאתו,

ה. ואיוו

ומקלל

ו טמאה

ה ימים

זר רבי

יתקדשו

העובר

שמים.

דמה

איש

ל עד

ד ב):

אכלנה

איהו

לומר:

אמר:

כמו

ואמרו

מיתה

רומה

קסא.

אדם

רבות

קדש

רבה.

שפלה טמא שאכל תרומה שהורה — הוא במיתה ולוקה עליה; אבל אכל תרומה טמאה — אף על פי שהוא בלאו — אינו לוקה, לפי שאינה קדש; ומה שאמרו שהטמאים אוכלים בתרומה בהעדר השמש ונראו ברכיץ שלשה כוכבים בינוניים, וזה העת הוא כמו שלישי שעה אחר שקיעת השמש; ומה שאמרו זכרונם לברכה במי שהיה אוכל תרומה והרגיש שנופצו אבריו להוציא שכבת זרע; ומה שאמרו ברוכבי גמלים; ומה שאמרו בתרומת חוצה לארץ שהיא מתרת לפתן שאין טמאה יוצאה עליו מגופו, כגון קטן שא לאה קרי וקטנה שלא פרסה נדה; ומה שאמרו שכל צמי-הארץ בחוקת טמאה, ועל-כן אין נוהגין בתרומה אלא לפהנים היוצאים לשמרה בטהרה. ודיני הטמאות זכרתי למעלה גם-כן קצתן בכלל ובפרט.

ונוהגת בפהנים בזכרים ונקבות בארץ ובזמן שהיא בישובה, כי אז שם חיוב התרומה דאורייתא פוצת הרמב"ם זכרונם לברכה. והעובר על זה ואכל תרומה בזויד והוא טמא — חייב מיתה בידי שמים, וכמו שזכר בסנהדרין פרק תשיעי (פגא), שמינו שם מחיבי מיתה ומקללם מנו פהן טמא שאכל תרומה, ובזמן הזה אסור דרבנן בפרות ארץ ישראל (י"ד סימן שלא).

רפ. שלא יאכל שום זר תרומה

שלא יאכל שום זר תרומה, שנאמר "וכל זר לא-יאכל קדש", ובא הפרוש המקלל, שנה הקדש, הוא התרומה לבד וכל מה שנקרא "תרומה"; אבל לא בא להזהיר בזמן של קדשים אחרים, ומה שנקרא תרומה גם-כן — אלו הבכורים, וכמו שדרכו זכרונם לברכה מן המקלה (פסחים לו ב): "ותרומת ידיו" — אלו הבכורים.

משרשי המצוה, במצוה הקודמת, וממצלות הקדש, שיאכלוהו משרתי השם ונשיהם ובניהם וצדיקהם אשר קנו להם, ויתנוהו לכהן ולכל-סבתם ולא לאחרים.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה, שעבד פהן שפחה — אוכל בתרומה, דקנן פספו הוא מקל-מקום, וכן אשת פהן שמרדה, הרי היא אוכלת; וכל אשת-פהן, אוכלת אפלו היא בת שלש שנים ויום אחד; וגם הארוסה לו, היתה ראיה לאכל, אלא שחכמים גזרו שלא תאכל עד שתנשא, כמו שאמר בריש פרק חמישי דקתבות (טו ב): עבד עברי של פהן, אינו אוכל,

שחרי אסרה התורה שכיר עולם ושכיר שנים, כמו שכתוב "תושב פהן ושכיר לא-יאכל קדש"; אבל עבד קנצני — אוכל, דקנן פספו הוא; וגם אם קנה העבד "עבדים" גם הם אוכלים על-ידו, משום דכתיב "כי יקנה נפש קנני", שיש במשמע, שהנפש יצשה קנני; אבל אם העבד השני קנה שלישי — אינו אוכל, דכי יקנה הנפש, קנני אמר בחמנא (אמרה חנה), ולא קנין-הקנני, וכל כהנת שנובעלה לפסולי קהנה — אסורה לאכל בתרומה לעולם; וגם אנדרוגינס גם-כן בין שנובעל דרך זכרותו או דרך נקבותו; ואף משוה — והוא מי שנמשכה צרלתו עד שנקאה כאילו לא מל — אסור לאכל מדרבנן עד שישמול פצע שניה; ויתר פרטיה, רבים, יתבארו במסכת תרומות [סו]. ונוהג אסור אכילת התרומה לזרים בכל-ישראל זכרים ונקבות בכל-מקום שיש שם תרומה דאורייתא, דהנינו בזמן שארץ ישראל בישובה, כי אז חיוב התרומה דאורייתא, כמו שכתב בסדר "שפטים" במצות הפרשת תרומה גדולה בעצרת השם, ובזמן הזה נוהג אסורה מדרבנן בפרות ארץ ישראל כמו שכתב שם, והעובר על זה ואכל תרומה והוא זר, כגון ישראל שהוא זר, או אפלו כהן או כהנת שנתחללו מן הכהנה באחד ממיני החלול הנדונים שהורנו חכמים זכרונם לברכה — חייב מיתה בידי שמים, כמו שאמר בסנהדרין פרק תשיעי (פג ב), מדרבנן ומתו בו כי יחללוהו ונאמרו: וכל-זר לא יאכל קדש.

רפא. שלא יאכל תושב פהן ושכיר תרומה

שלא יאכל תושב פהן ושכיר "תרומה", שנאמר "תושב פהן ושכיר לא-יאכל קדש".

שרש המצוה וכל צננה נכלל במצוה הקודמת, כי טעם אסורן מפני שחשבו כמו זר אחר שאינו קנן פספו, כי התושב הוא שכיר עולם, ונשכיר הוא שכיר שנים.

רפב. שלא יאכל צרל תרומה

שלא יאכל צרל תרומה, כלומר: פהן שלא נמול, בין שהוא מניד, או שוגג, או אנוס וכגון שמתו אחיו מחמת מילה שיראת המות מנצתו מלמול, בכל-ענין שיהיה, מפנין שהוא צרל — אסור לאכל בתרומה, והוא הדין שאסור בשאר קדשים, ומניצה זו לא נתבארה בכתוב, אבל נלמדה בגזירה שנה, וכתב המצותיק בשם הרמב"ם זכרונם לברכה: ובארו המקללים עם זה, שנה

רפג. שְׁלֹא תֹאכַל חֲלָלָה מִן הַקֹּדֶשׁ

שְׁלֹא תֹאכַל חֲלָלָה מִן הַקֹּדֶשׁ, כְּלוּמֵר: מִן הַתְּרוּמָה וְחֵזֶה נִשְׁוֹק שְׂרָאוֹת בְּנוֹת אֶהְיֶה הַקְּשָׁרוֹת לְאֶכְלֵן, שְׁנֵאמַר, "וּבַת-כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִיא בַתְּרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים לֹא תֹאכַל", וְאִמְרִינוּ בְּגִמְרָא יְבָמוֹת (סו ב): "כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר" — כְּגוֹן שְׁנֵבְעָלָה לְפָסוּל לָהּ שֶׁפָּסְלָה מִן הַקֹּדֶשׁ, וּמֵאֲשֶׁר כָּתוּב "בַּתְּרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים" — אִמְרוּ וְזָכְרוּנָם לְבִרְכָּה: כְּמוֹרָם מִן הַקֹּדֶשִׁים לֹא תֹאכַל, כְּלוּמֵר: מִתּוֹךְ נִשְׁוֹק, וְשֵׁם נֵאמַר: לְכָתוּב קָרָא "בְּקֹדֶשִׁים לֹא תֹאכַל"; מֵאִי "בַּתְּרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים"? שְׁמַעְתָּ מִנָּה תַּרְמִי (= אֵתָּה שׁוֹמֵעַ מִמֶּנָּה שְׁמִיעַ): קֹדֶשׁ (= אֵתָּה), שֶׁהִיא כְּשֵׁבְעָלָה לְפָסוּל — נִפְסְלָה מֵאֲכָל בַּתְּרוּמָה וְחֵזֶה נִשְׁוֹק; וְעוֹד אֶחָד, שֶׁהִיא כְּשֵׁתִיקָה נִשְׁוֹקָה לְזֶר וּמֵת בְּעָלָה — שְׁחֻזְתָּה לְאֶכְל בַּתְּרוּמָה וְאִינָה חֻזְרָת לְחֵזֶה נִשְׁוֹק, וְנִמְצָא שֶׁיִּהְיֶה בְּכָלל זֶה הַלֵּא: אֲזַהְרֶת הַחֲלָלָה מֵאֲכָל הַקֹּדֶשׁ, וְאֶזְהָרַת הַכֹּהֲנִת שֶׁנִּשְׁאָת לְזֶר שֶׁלֹּא תֹאכַל חֵזֶה נִשְׁוֹק, אֶף-כִּי-פִי שְׁמַת בְּעָלָה אוֹ גִּרְשָׁה, מֵה-שְׁלֹא נָדִין כֵּן בַּתְּרוּמָה, שֶׁכִּהְנֶת שֶׁנִּשְׁאָת לְזֶר וּמֵת בְּעָלָה — חֻזְרָת הִיא לְאֶכְל בַּתְּרוּמָה, וּמִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב כֵּן: "כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר בַּתְּרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים לֹא תֹאכַל" — כְּלוּמֵר: כְּשֵׁתִיקָה לְאִישׁ זָר, כְּלוּמֵר: שֶׁהוּא פָּסוּל לָהּ, וְזֶהוּ זְרוֹתוֹ — לֹא תֹאכַל בַּתְּרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים, דִּמְיִנָּה תְּרוּמָה וְחֵזֶה נִשְׁוֹק כְּדִפְרִישִׁית, וְעוֹד גַּם-כֵּן בְּמִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב: "כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר" — לְמִי שֶׁאִינוּ כֹּהֵן; כֵּן כְּתוּב רַשִׁי וְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה: "לְאִישׁ זָר" — לְלוֹי אוֹ לְיִשְׂרָאֵל, כְּלוּמֵר: שֶׁהוּא זָר מִן הַקֹּדֶשׁ — בַּתְּרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים אִינָה אוֹכֶלֶת בְּצֵת הַיּוֹמָה לוֹ, אֲבָל אֶסֶר מוֹתוֹ אוֹ שֶׁגִּרְשָׁה שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת בַּתְּרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים, שֶׁהִיא נִצָּת מִתַּחַת יְדֵי הָזֶר — לֹא תֹאכַל כִּתּוּה נִשְׁוֹק, דִּמְיִנָּה שֶׁנִּשְׁאָת לְזֶר — נִפְסְלָה כִּתּוּה נִשְׁוֹק לְעוֹלָם, וְאוֹלָם תִּדַּע, שֶׁאֶסֶר אֲכִילַת כִּהְנֶת בַּתְּרוּמָה בְּעוֹדָה תַּחַת בְּעָלָה יִשְׂרָאֵל — לֹא לְמִדְּנֻהוּ מִזֶּה הַכְּתוּב כִּלְלִי, שֶׁלֹּא כֹּא עָלֵיו הַפְּרוּשׁ לְדַרְשׁ בּוֹ כִּי אֵלֶּא מֵה שֶׁכְּתוּבָה אֲבָל זֶה הָאֶסֶר — לְמִדְּנֻהוּ חֻזְרָתוֹ וְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה בְּעָלֵי הַקֹּדֶשׁ מִמְּקוֹם אֶחָד, מִדְּכָתִיב, וְכָל-זֶר לֹא-יֹאכַל קֹדֶשׁ שֶׁכֹּא עָלֵיו הַפְּרוּשׁ שְׁכָל-זֶמֶן שֶׁהִיא תַּחַת בְּעָלָה דִּמְיִנָּה בְּעָלָה הַיִּשְׂרָאֵלִי שֶׁהוּא זָר מִן הַקֹּדֶשׁ — לֹא תֹאכַל קֹדֶשׁ, כִּי אֵשֶׁת הָזֶר נִחְשָׁבֶת כְּזֶר, הִרִי הִיא כְּמוֹ אֵשֶׁת מַצְלֻעוֹתֶיהָ, וְזֶה וְזֶה נִקְבְּלוּ, כִּי כֵן הֵאָמַר מִתְּקַלְלָתוֹ.

הָאֶסֶר הוּא מִדְּאֻרִיתָא לֹא מִדְּכִבּוּן, וְלִשּׁוֹן יְבָמוֹת (ע"א): כִּינּוּן לְעָרֵל שֶׁאִינוּ אוֹכֶל תְּרוּמָה? נֵאמַר "תּוֹשֵׁב וְשִׁכִּיר" (סְמוּת יב מֵה) בְּפִסְחָא, וְנֵאמַר, "תּוֹשֵׁב וְשִׁכִּיר" בַּתְּרוּמָה; מֵה- "תּוֹשֵׁב וְשִׁכִּיר" הָאֶמֶר בְּפִסְחָא — עָרֵל אֶסֶר בּוֹ, אֶף "תּוֹשֵׁב וְשִׁכִּיר" הָאֶמֶר הָאֶמֶר בַּתְּרוּמָה — עָרֵל אֶסֶר בָּהּ; וְהוּא הָדִין לְשֶׁאֵר יְבָמוֹת, וְזֶה כְּמוֹ כֵּן לִשּׁוֹן סִפְרָא, וְשֵׁם נֵאמַר: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "אִישׁ אִישׁ" — לְרִבּוּת אֶת-הָעָרֵל, וְשֵׁם נִתְקַבֵּל — כְּלוּמֵר: בְּגִמְרָא יְבָמוֹת — שְׁדִּיר תּוֹרָה — מִשּׁוֹךְ אוֹכֶל בַּתְּרוּמָה, וּמִדְּבִרִיהֶם גָּזְרוּ עָלֵינוּ מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּעָרֵל; וּמִשּׁוֹךְ — הוּא שְׁנִמְשָׁקָה הָעָרֵלָה בְּעִנּוּן שֶׁנִּרְאָה כְּמִי שֶׁאִינוּ מֵהוּל אֶסֶר שְׁנִמּוּל, הֵנָּה כְּכֹר הַתְּקָאָר לָהּ שֶׁעָרֵל אֶסֶר בַּתְּרוּמָה מִן הַתּוֹרָה, וְהַמִּשּׁוֹךְ אֶסֶר מִדְּכִבּוּן, וְהָבֵן זֶה; וְשֵׁם נֵאמַר: מִשּׁוֹךְ עָרִיף שְׁנִמּוּל מִדְּכִבּוּן, עוֹד כֹּאֵן, וְלִפִּי הַדּוּמָה (= וּמִדְּכִבּוּן), כֹּל-אֲרִיכוֹת דְּכָרִיו כֹּאֵן הוּא מִפְּנֵי שֶׁכְּתוּב בְּעֶקֶר הַשָּׁנִי מִסְפֵּר הַמִּצְוֹת שֶׁאֵין כֹּל מֵה שֶׁיִּלְמַד בְּאַחַת מִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִרְשֶׁת בָּהֶן אוֹ כְּרִבּוּי רֵאיוֹ לְמִנּוּתוֹ בְּמִנּוּן הַמִּצְוֹת; וְהֵנָּה הַגְּזֵרָה-שְׁנֵה — אֵחָת מִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הִיא; וְהֵנָּה הוּא בְּעֶצְמוֹ, יִמְנָה אֶסֶר הָעָרֵל בַּתְּרוּמָה בְּאַחַת וְאֶף-כִּי-פִי שֶׁהוּא נִלְמַד כֵּן; וְלִכּוֹן יִתְנַצֵּל בְּאֶמְרוֹ: כִּי הַמִּקְבָּלִים בְּאֶרֶץ שְׁנֵה הָאֶסֶר מִדְּאֻרִיתָא, לֹא מִדְּכִבּוּן, וְנִרְאָה כִּי כִּינּוּתוֹ לֹמַר שְׁכָל-זֶמֶן שֶׁיִּקְבְּרוּ חֻזְרָתוֹ וְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה בְּפִרּוּשׁ שֶׁהָעִנּוּן מִדְּאֻרִיתָא — נִמְנָה אוֹתוֹ לְמִנּוּתוֹ; וְאֶף-כִּי-פִי שֶׁהוּא נִלְמַד בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת, אֶסֶר שֶׁחֻזְרָתוֹ יִצִּיר עוֹלָם הַדְּבָר שֶׁהוּא דְּאֻרִיתָא, וְאֵם לֹא שֶׁרָאוּ לְהַזְהִיר מֵאֵד בְּגִמְלַת הָרֵב וְאִיכָא הֵייתִי אוֹמֵר כִּי מִדּוּק גְּדוֹל נִכְנַס לְזֹאת הַפְּרָשָׁה, וְכָכֵךְ תִּפְשׁ עָלֵינוּ בְּזֶה הַרְמָב"ן וְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה בְּסִפְרֵי הַמִּצְוֹת שֶׁלּוֹ בְּעֶקֶר הַשָּׁנִי וְהַרְבֵּה עָלֵינוּ רֵאוּיֹת מִדְּבָרֵי הַגְּמָרָא וּמִן הַמִּדְּרָשׁוֹת, כְּכֹר רַבּוֹ הַדְּבָרִים עוֹד שֶׁלֹּא יִכְלִימוּ שֶׁבְּעָה דִּפְסִין גְּדוֹלִים, וְסוֹף דְּבָר אֶמֶר הָרֵב כִּי סִפְרֵי הַמִּצְוֹת הַרְמָב"ם וְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה, עִנּוּנוֹ מִמְּקוֹמָם וְכָל מִמְּמַדִּים, מִלְּבַד הָעֶקֶר הַזֶּה שֶׁהוּא עוֹקֵר הָרִים.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה, לְפִי שֶׁהָעָרֵל כְּמוֹ זָר נִחְשָׁב אֶסֶר שֶׁלֹּא נִכְנַס עִם יִשְׂרָאֵל בְּבִרְיַת הַמִּילָה שֶׁהוּא עִנּוּן גְּדוֹל, וְהַרְחַקָתוֹ זָר מִן הַתְּרוּמָה וְהַשְׁמָאִים מִן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁכֵּן אֶחָד לָהֶם, וְכָתוּב לְמַעַל בְּסִמּוּךְ, וְנוֹהֲגָתוֹ בְּכִהְיֻנִּים בְּכָל-מְקוֹם שֶׁשֵּׁם תְּרוּמָה דְּאֻרִיתָא כְּמוֹ שֶׁאִמְרִינוּ בְּמִצְוֵה הַקּוֹדֶשֶׁת, וּמִי שֶׁעָבַר עַל זֶה וְאֶכַּל תְּרוּמָה, בֵּין טְהוֹרָה בֵּין טְמֵאָה, וְהוּא עָרֵל — טֵיב מִמְּקוֹת.